

FRI-2B.311-1-L-02

COMPARISON BETWEEN THE INHERITANCE AND THE OTHER MEANS FOR SUBSTITUTION OF THE DEBTOR

Ventsislav L. Petrov, Ph.D in law, Senior assistant professor

Faculty of Law, Department of Civil law studies

Sofia University St. Kliment Ohridski, Bulgaria

GSM +359888681751

e-mail: vencislav.petrov@yahoo.com

***Abstract:** The article examines the similarities and the differences between the inheritance of the debt and the other means for substitution of the debtor. The thesis of the author is that only the inheritance is a means for substitution of the debtor mortis causa unlike the all other means, which are inter vivos. The universal succession appeared only in the inheritance; the other means have a private succession as a consequence. There are a few similarities between the inheritance and some of the other means, for example that the debt transfers to the successor in unchanged status.*

***Key words:** inheritance of the debt; substitution in debt; purchase of inheritance; debt transfer*

ВЪВЕДЕНИЕ:

В правната литература безспорно се приема, че наследството включва както права, така и задължения. Следователно, наследяването е способ за смяна на задълженото лице. Действащото право урежда и други правни средства за прехвърляне на задължения. Целта на настоящата статия е да съпостави наследяването на дълг с тези способности и да посочат приликите и разликите между тях. По този начин се цели да се изведе спецификата на наследяването като специфично правно средство за промяна на носителя на дълга.

ИЗЛОЖЕНИЕ:

Съпоставка с договор за прехвърляне на наследство

Наследяването има известни прилики с **договорът за продажба на наследство**, а в по-широк план – с всички транслативни сделки с предмет наследството като съвкупност.

Наследството, като съвкупност, може да бъде обект на различни прехвърлителни сделки. Българското законодателство урежда единствено договора за продажба на наследство (чл. 212-213 ЗЗД), но в доктрината се приема, че са допустими и други транслативни сделки с такъв обект – замяна, дарение, договор за гледане и издръжка и др.¹⁷⁸.

Общото при тях е, че приобретателят придобива съвкупността от всички права и задължения, включени в наследствената маса или съответната дробна част от тях, принадлежаща на наследника-прехвърлител. По това, че правоприменикът придобива съвкупност, а не отделен дълг, разглежданото правоприменство си прилича с наследяването като придобивен способ. Прилика е налице и по отношение на това, че и при двата института дългът преминава към новия му носител в същото състояние, в което е бил в патримониума на стария.

Въпреки това, между двата института съществуват няколко съществени разлики. На първо място, при наследяването настъпва универсално правоприменство, докато прехвърлянето на наследство води до сингуларна сукцесия. Това виждане се споделя от

¹⁷⁸ Марков, М. Особенности на правоприменството при прехвърляне на съвкупности. - Собственост и право, 2015, No 6, с. 37

преобладаващата част от правната теория¹⁷⁹. Изложено е и становище, според което при прехвърлянето на съвкупност, в това число и на наследство, води до универсално правоприемство. Първото виждане заслужава подкрепа. Настоящата разработка изхожда от позицията, че универсално правоприемство води до преминаване на всички прехвърлими/наследими права и задължения (или дробна част от тази съвкупност) от патримониума на праводателя към имуществото на приобретателя, а не е налице винаги при прехвърляне на съвкупност. Следователно, прехвърлянето на една съвкупност, обособена в имуществото на праводателя, има за последица частно, а не общо правоприемство. Купувачът на наследство, респ. друг приобретател по сделка с предмет наследство, не придобива всички прехвърлими/наследими права на прехвърлителя, а само тези, включени в наследствения дял, който последният е придобил по пътя на наследяването от конкретен наследодател.

На второ място, купувачът на наследство не придобива качеството наследник (този извод може да бъде изведен и от мотивите на Тълкувателно решение No 137a от 17.11.1955 г., ОСГК на ВС). Той има статуса на частен правоприемник на задълженията със сделка *inter vivos* и по този белег по-скоро се доближава до лице, заместило в дълг един длъжник по реда на чл. 102 ЗЗД. Още през 40-те години на ХХ в. в доктрината е преодоляно виждането, че при прехвърляне на наследство се прехвърля всъщност качеството наследник¹⁸⁰.

На трето място, между двата института съществува и още една съществена разлика, свързана с последиците по отношение на задължените лица. В теорията се приема, че в резултат от продажбата на наследство продавачът и купувачът остават солидарно задължени към кредитора¹⁸¹. Макар и да е изложено и противното виждане¹⁸², тезата за солидарна отговорност между наследникът-прехвърлител и приобретателя след да бъде споделена. Единствено тя защитава интереса на кредиторите на наследството и е в синхрон с уредбата на заместването в дълг. Може да се препоръча *de lege ferenda* солидарната отговорност в тази хипотеза да бъде изрично уредена в чл. 212 ЗЗД, за да се избегне съществуващата неяснота и да се парира изложеното в доктрината изолирано възражение, че юридическите факти, пораждащи солидарна отговорност, са изчерпателно изборени в чл. 121 ЗЗД¹⁸³.

Не на последно място, при наследяването смяната на длъжника настъпва като следствие от смъртта му, докато прехвърлянето на наследството се извършва чрез сделки *inter vivos*. Настъпването на правните им последици не е обвързано от смъртта на страна по сделката. Единственото изключение е при завет на наследство.

Доста различен е и фактическия състав на двата изследвани института. Наследяването по българското право настъпва не по силата на сделка между стария и новия длъжник, а по силата на фактически състав, включващ наличието на завещателно разпореждане или определена семейноправна връзка; смърт на наследодателя; приемане на наследството – арг. от систематичното тълкуване на чл. 1 и чл. 48 от Закона за наследството.

¹⁷⁹ Марков, М. Особенности на правоприемството при прехвърляне на съвкупности. - Собственост и право, 2015, No 6, с. 40; Коев, К. Заместване в дълг по чл. 102, ал. 1 ЗЗД. С.: Сиби, 2016, с. 124

¹⁸⁰ За това виждане в старата доктрина и за критиката срещу него вж. Василев, Л. Прехвърлянето на дълг в системата на българското гражданско и търговско право. С.:Т. Ф. Чипев, 1939, с. 48, който в бел. No 1 под линия цитира и стари автори, защитаващи противоположната теза; Ганев, В. Прехвърляне и поемане на задължения. Списание на Българската академия на науките и изкуствата, 1943, кн. 67–3, с. 147, който добавя, че „това качество, разгледано само по себе си, не е субективно право, за да бъде предмет на прехвърляне, а е фактическа детерминация по отношение на едно лице“.

¹⁸¹ Марков, М. Особенности на правоприемството при прехвърляне на съвкупности. - Собственост и право, 2015, No 6, с. 39; Коев, К. Заместване в дълг по чл. 102, ал. 1 ЗЗД. С.: Сиби, 2016, с. 126

¹⁸² Голева, П. Облигационно право. С.: Феня, 2008, с. 364

¹⁸³ Голева, П. Облигационно право. С.: Феня, 2008, с. 364. Критика на това виждане вж. у Коев, К. Заместване в дълг по чл. 102, ал. 1 ЗЗД. С.: Сиби, 2016, с. 127

Придобиването на дълг чрез прехвърлителна сделка с обект наследство винаги следва във времето едно наследяване на дълг. За да прехвърли наследството, наследникът следва да го е придобил чрез приемане на наследство – било изрично, било с конклюдентни действия. Възможно е до момента на продажбата наследникът да не е извършил такова волеизявление, но самият акт на продажбата на наследство представлява приемане на последното чрез конклюдентно действие¹⁸⁴.

Съпоставка със заместването в дълг

Наследяването на дълг има известни прилики и с **поемането на дълг**, и по-конкретно с една от формите му, а именно **заместването в дълг**. Що се отнася до другата форма на поемането на дълг - встъпването в дълг по чл. 101 ЗЗД - различията са толкова големи, че една подробна съпоставка би била ненужна и самоцелна. Достатъчно е да се посочи, че встъпването в дълг не е юридически факт, имащ за последица прехвърляне на дълга, какъвто е наследяването на дълг. Освен това при встъпването в дълг между първоначалния длъжник и лицето, което встъпва, възниква солидарна отговорност – последица, която няма как да се осъществи при наследяването на дълг поради обстоятелството, че то настъпва след смъртта на праводателя.

За разлика от наследяването, при заместването в дълг е налице частно правоприемство. Освен това, то се осъществява чрез сделка *inter vivos* – арг. от чл. 102, ал. 1 от Закона за задълженията и договорите. Налице и разлика във фатическия състав, за която важи казаното при съпоставката с договора за прехвърляне на наследство.

Прилика може да бъде открита в това, че и в двете хипотези дългът преминава в непроменено състояние към патримониума на новия длъжник.

Съпоставка със субективната пасивна новация

Замяна на длъжника може да се постигне и посредством **субективна пасивна новация**. Първата и основополагаща разлика между нея и наследяването на дълг е свързана с правната същност на двете явления.

Новацията е способ за погасяване на задължения¹⁸⁵. При нея старото задължение винаги се погасява и на негово място възниква ново, което се отличава от старото или по някой от субектите си (субективна новация) или по друг свой елемент – обект, онование и т.н. (обективна новация).

Напротив, при смърт на длъжника задълженията, които не са с оглед на личността, не се погасяват. Те преминават към наследника в момента на приемането на наследството с обратно действие – арг. от чл. 48 от Закона за наследството. Наследникът става носител не на ново задължение, а на същото, което е съществувало в патримониума на наследодателя. Следователно, наследяването на дълг води до промяна на носителя му, а не до погасяване на дълга. Напротив, пасивната субективна новация води не само до промяна на субекта, но и до промяна на самото правоотношение – то вече е едно ново правоотношение¹⁸⁶.

Втората разлика е следствие от първата. Наследяването е произведен придобивен способ, следователно задължението преминава към наследника във вида и състоянието, в които е било в имуществото на наследодателя. Обезпеченията, дадени от наследодателя-

¹⁸⁴ Така Марков, М. Облигационно право. Помагало. С.: Сиби, 2006, с. 259

¹⁸⁵ Диков, Л. Курс по българско гражданско право. Т. III. Облигационно право. Обща част. С: Придворна печатница, 1934, с. 491; Апостолов, Ив. Облигационно право, Ч. I, Общо учение за облигацията. С.: Издателство на БАН, 1990, с. 361; Кожухаров, А. Облигационно право. Общо учение за облигационното отношение. Нова редакция проф. д-р О. Герджиков, книга втора. С.: Софи-Р, 1992, с. 21; Калайджиев, А. Облигационно право. Обща част. С.: Сиби, 2016, с. 573

¹⁸⁶ Василев, Л. Прехвърлянето на дълг в системата на българското гражданско и търговско право. С.:Т. Ф. Чипев, 1939, с. 85; Ганев, В. Прехвърляне и поемане на задължения. Списание на Българската академия на науките и изкуствата, 1943, кн. 67–3, с. 155

длъжник, се запазват. Запазват се и личните и реалните обезпечения, дадени от трети лица. Напротив, съгласно чл. 107, изр. второ ЗЗД обезпеченията на старото задължение се запазват за новото, ако лицата, които са ги дали, се съгласят за това. Съгласие се иска както за запазване на обезпеченията, дадени от стария длъжник, така и за дадените от трети лица. При липса на такова съгласие обезпеченията се погасяват и изпълнението на нововъзникналото задължение не е обезпечено, освен ако новационният договор не предвижда друго. Същото се отнася и за привилегиите, с които се ползва вземането на кредитора¹⁸⁷.

Следващата разлика между двете сравнявани явления може да се открие по отношение на възраженията на длъжника. Щом се приеме, че задължението при наследяване остава същото, то следва че наследникът може да упражни и всички възражения, с които е разполагал наследодателя. Логично е, разбира се, това да важи само за наследимите възражения – възраженията са вид субективни права и като такива подлежат на класификациите, приложими към последните¹⁸⁸. Напротив, ако е извършена новация, възниква нов дълг и длъжникът по него вече не може да се ползва с възраженията, свързани със старото и погасено задължение. Това важи безспорно по отношение на възраженията за унищожаване на сделката, от която е възникнал стария дълг модествия¹⁸⁹.

Новацията, подобно на договорът за продажба на наследство и заместването в дълг, е сделка *inter vivos*, което представлява още една разлика между двата изследвани института.

ИЗВОДИ:

Наследяването е правното средство, чрез което най-голям брой задължения променят носителя си. За разлика от всички останали способности за прехвърляне на дълг, наследяването настъпва от фактически състав, включващ смъртта на задълженото лице. Напротив, останалите способности винаги представляват сделки *inter vivos*. Другата съществена разлика е, че при наследяването е налице универсално правоприемство, т.е. дългът не преминава изолирано върху един нов длъжник, а като елемент от наследствената маса, представляваща съвкупност от права и задължения. При продажбата на наследство и заместването в дълг е налице частно правоприемство – само дългът, по отношение на който страните са постигнали съгласие, променя носителя си. Всичко това предопределя специфичният характер на наследяването като способ за придобиване на дълг, който носи своите специфики във фактическия си състав и последиците си.

REFERENCES

Apostolov, I., 1990. *Obligatsionno pravo*, Ch. I, *Obshto uchenie za obligatsiyata*. Sofia: Izdatelstvo na BAN (Апостолов, И., 1990. *Облигационно право, Ч. I, Общо учение за облигацията*. София: Издателство на БАН)

Vasilev, L., 1939. *Prehvarlyaneto na dalg v sistemata na balgarskoto grazhdansko i targovsko pravo*. Sofia: T. F. Chipev (Василев, Л., 1939. *Прехвърлянето на дълг в системата на българското гражданско и търговско право*. София: Т. Ф. Чипев)

¹⁸⁷ Така за отпадането на привилегиите при новацията Василев, Л. *Прехвърлянето на дълг в системата на българското гражданско и търговско право*. С.:Т. Ф. Чипев, 1939, с. 88. Авторът говори за „привилегии на дълга“, но може би е по-коректно като привилегирано да означаваме вземането, а не задължението.

¹⁸⁸ Възражението е вид субективно право – така Таджер, В. *Гражданско право на НРБ. Обща част. Дял I*, С.: Софи-Р, 2001, с. 401-402; Павлова, М. *Гражданско право, обща част*. С.: Софи-Р, 2002, с. 200. Следователно, те също подлежат на класификацията, която ги разделя на наследими и ненаследими, приложима при субективните права.

¹⁸⁹ Подробни аргументи в полза на това виждане излага проф. Любен Василев - Василев, Л. *Прехвърлянето на дълг в системата на българското гражданско и търговско право*. С.:Т. Ф. Чипев, 1939, с. 91-95

Ganev, V., 1943. Prehvarlyane i poemane na zadalzhenia. Sofia: Spisanie na Balgarskata akademiya na naukite i izkustvata (Ганев, В., 1943. Прехвърляне и поемане на задължения. София: Списание на Българската академия на науките и изкуствата)

Dikov, L., 1934. Kurs po balgarsko grazhdansko pravo. T. III. Obligatsionno pravo. Obshta chast. Sofia: Pridvorna pechatnitsa (Диков, Л., 1934. Курс по българско гражданско право. Т. III. Облигационно право. Обща част. София: Придворна печатница)

Kalaydzhiiev, A., 2016. Obligatsionno pravo. Obshta chast. Sofia: s.n. (Калайджиев, А., 2016. Облигационно право. Обща част. София: s.n.)

Koev, K., 2016. Zamestvane v dalg po chl. 102, al. 1 ZZD. Sofia: Sibi. (Коев, К., 2016. Заместване в дълг по чл. 102, ал. 1 ЗЗД. София: Сиби)

Kozhuharov, A., 1992. Obshto uchenie za obligatsionното otnoshenie. Nova redaktsia prof. d-r O. Gerdzhiikov,. Sofia: Sofi-R (Кожухаров, А., 1992. Общо учение за облигационното отношение. Нова редакция проф. д-р О. Герджиков,. София: Софи-Р)

Markov, M., 2006. Obligatsionno pravo. Pomagalo. Sofia: Sibi (Марков, М., 2006. Облигационно право. Помагало. София: Сиби)

Markov, M., 2015. Osobenosti na pravopriemstvoto pri prehvarlyane na savkupnosti. Sofia: Sobstvenost i pravo (Марков, М., 2015. Особености на правоприемството при прехвърляне на съвкупности. София: Собственост и право)

Tadzher, V., 2001. Grazhdansko pravo na NRB. Obshta chast. Dyal 1. Sofia: Sofi- R (Таджер, В., 2001. Гражданско право на НРБ. Обща част. Дял 1. София: Софи- Р)